

Eleştirel Jeopolitik Perspektiften Çin'in Değişen Arktik Politikası

China's Changing Arctic Policy from a Critical Geopolitical Perspective

Ayşe Gülsüm ÇALIK¹

Öz

Amaç: Arktik, iklim değişikliğinden en fazla etkilenen bölgelerden birisidir. Bölgedeki buzulların erimesiyle ortaya çıkan yer altı kaynakları ve kullanımı yaygınlaşan deniz yollarıyla küresel çaptaki etkisi her geçen yıl artmaktadır. Bununla paralel olarak dünyanın en büyük sanayi güçlerinden Çin de dış politikasında Arktik'e verdiği önemi her yıl arttırmaktadır. Çalışmada Çin'in Arktik politikasının tarihsel kökenleri ve bölge devletlerinden Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya ile olan ilişkilerinin analizi yapılmaktadır.

Tasarım/Yöntem: Çalışma Çin'in Arktik Bölgesi dış politikasını eleştirel jeopolitik perspektifinden ve söylem analizi metoduyla incelemiştir. İlk dönemlerinde Arktik "tüm dünya insanların ortak alanı" anlayışını savunan Çin'in "yakın Arktik ülkesi" anlayışına dönüşümü analiz edilmektedir.

Bulgular: Çin'in Arktik politikasının eleştirel jeopolitik bakış açısıyla incelenmesi sonucunda 2013 ve 2018 yıllarında dış politikada kırılmaların olduğu görülmektedir. Buna göre 2013 yılına kadar Çin'de Arktik'in sahip olduklarından tüm dünya insanların hakkı olduğuna dayalı söylem hakimdir. 2013'de ilk defa Arktik Konseyi gözlemci üye statüsünü kazanması ile birlikte kıyısı olan devletlerle birlikte yönetme imkanını arzuladığını belirtmeye başlamıştır. İkinci kırılma noktası olan 2018'de Çin'in ilk kez Arktik dış politika belgesini yayımlaması ve buz kıran filosu oluşturma hedefini açıklaması bölgenin iddialı aktörlerinden biri olmak istediğini göstermektedir.

Sınırlılıklar: Çin'in ABD ve Rusya haricindeki bölge devletleri ile ikili ilişkilerinin daha detaylı ele alınamaması temel sınırlılıktır.

Özgünlük/Değer: Arktik ile ilgili yapılan çalışmaların sayısındaki artışa rağmen Çin dış politikasında bölgenin öneminin sınırlı sayıda ele aldığı görülmüştür. Çalışma Çin'in Arktik politikasının eleştirel jeopolitik bakış açısıyla detaylı bir analizini sunmayı amaçlamasıyla özgün bir değer oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arktik, Çin, Eleştirel Jeopolitik, Enerji, Deniz Yolları

Abstract

Purpose: The Arctic is one of the regions most affected by climate change. Its global impact is increasing every year as the region's glaciers melt, exposing underground resources and opening up sea routes. In parallel, China, one of the world's largest industrial powers, is increasing the importance of the Arctic in its foreign policy every year. This study analyses the historical origins of China's Arctic policy and its relations with the United States and Russia.

Design/Methodology: The study analyses China's Arctic foreign policy from the perspective of critical geopolitics and discourse analysis. The study analyses China's transformation from a 'common space for all the peoples of the world' to a 'near-Arctic country' in its early years.

Findings: As a result of analysing China's Arctic policy from a critical geopolitical perspective, it was found that there were breaks in foreign policy in 2013 and 2018. Accordingly, while until 2013, China had a discourse based on the fact that all the people of the world have the right to what the Arctic has in 2013, with the acquisition of the observer member status of the Arctic Council for the first time, it started to state that it desired the opportunity to manage it together with the coastal states. In 2018, which is the second breaking point, both the announcement of the Arctic foreign policy document for the first time and the ideal of creating a nuclear icebreaker fleet show that it wants to be one of the assertive and active actors of the region.

Limitations: Due to the scope of the study, the main limitation is that China's bilateral relations with regional states other than the US and Russia cannot be discussed in more detail.

Originality/Value: Despite the increase in the number of studies on the Arctic Region, it has been observed that the importance of the region in Chinese foreign policy has been addressed in a limited number of studies. In this context, this study is of unique value as it aims to provide a detailed analysis of China's Arctic policy from a critical geopolitical perspective.

Keywords: Arctic, China, Critical Geopolitics, Energy, Sea Routes

¹Dr., Uluslararası İlişkiler, aysegulsumcalik@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3450-7451

Kuzeybatı Geçidi açıldıktan sonra yeni bir ‘‘Atlantik ve Pasifik arasında eksen boyunca deniz yolu’’ olacak ve Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika arasındaki deniz yolu 5.200 ile 7.000 deniz mili kısılacaktır. Kuzey Kutbu deniz yollarını kim kontrol ederse, dünya ekonomisini ve yeni bir uluslararası stratejik koridoru kontrol edecektir.

Li Zhenfu

1.GİRİş

Küresel ısınmanın dünyanın geri kalanına göre üç kat daha fazla etkili olduğu Arktik Bölgesi buzulsuz okyanusa doğru değişim yaşamaktadır. Yapılan araştırmalara göre 2040 yılı yaz mevsiminde bölgede buzulların tamamen erieyeceği ve en geç 2050 yılında bölgenin dört mevsim buzlu olacağı öngörülmektedir. Sahip olduğu koşullar sebebiyle bölgenin biyo-çeşitliliği ve yer altı kaynaklarının miktarları konusunda kesin veriler bilinmemekle birlikte nadir bulunan mineraller, petrol ve doğal gaz gibi önemli yer altı kaynaklarının varlıkları kesinleşmiştir. Bölgenin sahip olduğu yeraltı zenginlikleriyle ilgili Amerika Birleşik Devletleri Jeolojik Araştırma Kurumu’nun (USGS) tarafından 2008 yılında yayınlanan rapora göre, Arktik dünyanın petrol kaynaklarının %13’ünü ve doğalgaz kaynaklarının %30’undan fazlasını oluşturmaktadır (Bird vd., 2008).

Arktik Bölgesi’nin yönetimi de sahip olduğu coğrafi koşullar kadar farklılıklara sahiptir. Buna göre bölgede hukuksal düzenlenmeler en temelde Birleşmiş Milletler Antlaşması, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ve Spitsbergen (Svalbard) Antlaşması ile uluslararası yapılageliş hukuku tarafından oluşmaktadır. Fakat ABD, BMDHS’ye taraf olmadığı için daha çok yapılageliş olarak kabul edilen düzenlemeler bölgede etkili olmaktadır. Diğer taraftan Arktik’in sahip olduğu *sui generis* konumu nedeniyle hukuksal olarak birçok sorunu da geleceğe taşımaktadır. Bu sorunlardan en önemlisi, egemenlik yetki alanlarını genişletmek için Arktik Okyanusu’nda bulunan Lomonosov ve Mendeleev sırtlarının Rusya tarafından Sibiry’a’nın devamı olarak kabul edilmesi gerektiği iddialarına karşılık Danimarka ve Kanada tarafından karşı tezlerin öne sürülmesidir (Loukacheva, 2021; Byers, 2019: 55). Bölgenin küçüklü büyüklü yüzlerce adaya sahip olması ve hala yeni kararların bulunmasıyla devletlerin egemenlik mücadelelerine yeni boyutlar eklendiği görülmektedir.

Bölgede yaşanan iklim temelli gelişmeler sonucunda doğacak fırsatlar sadece bölgeye kıyası olan devletlerin değil aynı zamanda Çin gibi küresel bir gücün de ilgisini çekmektedir. 1925 yılında Spitsbergen Anlaşması’na taraf olan Çin’in kendini Kuzey Kutbu aktörü olarak konumlandırma çalışmaları 1990’lı yıllarda bölgede yaptığı bilimsel araştırmalarla başlamıştır. Bölgenin tek uluslararası kurumu olan Arktik Konseyi’ne gözlemci statüsüne 2006, 2009, ve 2011 yıllarında yaptığı başvuruların reddedilmesine rağmen 2013’te seçilmesiyle birlikte izlediği uzun vadeli Arktik politikasında yeni bir aşamaya geçilmiştir. 26 Ocak 2018 tarihinde yayınlanan ‘‘Çin’in Arktik Dış Politikası’’ (中国的北极政策) belgesi izlenmesi planlanan dış politikayı ilk kez resmi olarak ortaya koymuştur (The State Council Information Office of the People’s Republic of China, 2018).

Çin’in Arktik Bölgesi ile ilgilenmesinin arkasındaki temel motivasyonun ekonomik ve Bir Kuşak Bir Yol (*One Belt One Route*) projesi kapsamında Arktik İpek Yolu merkezli olduğu genel kabul görmektedir. Fakat Çin’in iç politikasında bölgeyi tanımlama şekli ve bölgeye yönelik politikasının 2013 sonrası gözle görülür oranda değişmesi (nükleer buz kırıcı üretimi de dahil) ekonomik faydadan fazlasını beklediğini göstermektedir. Ayrıca iç politikada bölge ile ilgili daha agresif tutum izleyerek ABD karşısında lider güç olma politikalarının izlendiği görülürken, dış politikada Arktik Konseyi kapsamında iş birliği ve diğer devletlerle olan ortaklığı vurgulaması da dikkat çekmektedir. Özet olarak Arktik bölgesinde Çin’in dış politika uygulamaları ve açıklamaları farklılıklar içermektedir. Çalışmanın ana sorunsalı da aynı paralelde Çin’in bölgede izlediği politikalarının amacının ne olduğu ve uzun vadede bölgeden beklentilerinin neler olduğunu açıklayabilmektir. Bu kapsamda çalışmanın kuramsal yapısını eleştirel jeopolitik bakış açısı oluşturmaktadır. Kuramsal çerçeve olarak eleştirel jeopolitiğin seçilmesindeki temel etken, Çin’in bölgenin siyasi coğrafya kapsamında stratejik öneminin arttığını gözlemleyerek coğrafi mekân üzerinden dış politika oluşturduğunu öne sürmeye olanak tanınmasıdır. Çalışma iki kısımdan oluşmaktadır. İlk bölümde eleştirel jeopolitik ve söylem analizi yöntemi açıklanacaktır. İkinci

bölümde ise Çin'in 1990'lı yıllardan itibaren iç ve dış politikada izlediği Arktik politikası eleştirel jeopolitik bakış açısı kapsamında incelenecektir.

2.ELEŞTİREL JEOPOLİTİK ve SÖYLEM ANALİZİ

Jeopolitik, en geniş tanımıyla siyasi coğrafyayı merkezine alarak politika belirlemeye dayalı bakış açısıdır. Coğrafi anlamda sınırları belirli olan ülkeler jeopolitik ile bunların ötesinde etki alanlarını genişletmeyi amaçlarlar (O'Tuathail&Agnew, 1992). Jeopolitik kavramı ilk olarak İsveçli siyasi coğrafya uzmanı olan Rudolf Kjellen (1863-1922) tarafından kullanılmakla beraber tarihsel olarak gelişmesine katkıda bulunan düşünürler Frederik Ratzel, Vidal de la Blanche, Alfred Tayler Mahan, Sir Halford MacKinder ve Nicholas J. Spykman olmuştur. İki dünya savaşında da politikaların jeopolitik merkezli ilerlediği görülmüştür. Kara, deniz ve hava hâkimiyeti teorileri ile kenar kuşak teorileri geleneksel jeopolitiğin temel yapı taşlarıdır (Ar, 2020).

19. yüzyılda ortaya çıkan ve iki büyük dünya savaşıyla şekillenen klasik jeopolitik bakış açısı uluslararası realist teori ile paralellik gösterir. Buna göre gücü merkezine koyar ve devleti birincil aktör olarak kabul eden devlet merkezli perspektife sahiptir. Klasik jeopolitiğin en bilinen örnekleri olan Avrasya'yı (*heartland*) dünyanın merkezi olarak kabul eden ya da denizlere hâkim olanın dünyaya da hâkim olacağını savunan bakış açıları geleceğe dair yaptıkları varsayımlarla hegemon güç rekabetinde etkili olmuşlardır (Ashley, 1987). Soğuk Savaş'ın ortalarından itibaren uluslararası ilişkiler disiplininde artan çoğulcu ve eleştirel bakış açıları klasik jeopolitik anlayışı da etkileyerek eleştirel jeopolitik bakışın yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Eleştirel jeopolitik aynı dönemlerde gelişmeye başlayan inşacı, post-kolonyal ve post-yapısallı teorilerden de etkilenerek kimlik ve politik söylemi merkezine alarak iktidarın söylem üretme sürecini sorunsallaştırır. Mekân - kimlik arasındaki ilişkiyi özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde artan bağımsızlık hareketleriyle birlikte mekânsal kimliklerin sınırları ve dünya siyasetine olan etkilerini söylem analizi metodu kullanarak inceleme nesnesi haline getirir (Jones&Sage, 2010). Klasik jeopolitikten farklı olarak eleştirel jeopolitik temel aktör olarak sadece ulus-devleti değil bireyi de katar. Ayrıca siyasi coğrafya kavramını daha geniş bakış açısıyla ele alır.

Eleştirel jeopolitik söylem, egemen devletler içindeki güçlü koalisyonlar tarafından dünya siyasetini açıklamak ve kendi devletlerinin uygulamalarını haklı çıkarmak için kullanılan retorik ve sembolik akıl yürütmeler şeklinde tanımlanabilir. Bunlar kitleler gözünde kendi politikalarını meşrulaştırmanın araçları olmaktadır. Söylemde kimlik ve mekân arasında diyalektik bir ilişki kuran inşacı bakış açısını benimseyerek, jeopolitik kimliklerin ve oluşumların inşasını ve sosyal etkilerini değişen sınırlar olarak alarak inceler. Bu inşa edilen tarihsel sonuçları yapı-söküme uğratmaya çalışır. Özellikle küresel ve uluslararası siyaseti etkileyen coğrafi faktörleri inceler (Dalby, 1991). Eleştirel jeopolitikte söylem kavramının benimsenmesi anlamın jeopolitik olarak inşasına dikkat çeker. Söylemsel olarak yeniden tanımlanan jeopolitikte birlikte uluslararası politikada da yeni odak merkezleri oluşturulmaktadır (Kurečić, 2015). Çalışmada özellikle Müller'in modelinden dili ve pratiği söylem kavramına dahil ettiği için yararlanılmıştır. Bu modele göre eleştirel jeopolitik, bu kavramı coğrafyanın yanı sıra algıları ve sosyal yapıları da kapsayacak şekilde genişlettiği için pratik olarak sadece eylemleri değil aynı zamanda eylemlerin yarattığı kalıplar ve alışkanlıklar olarak da ele alır (Müller, 2008). Eleştirel jeopolitik söylem analizi için özellikle dış politika metinleri, gazete yazıları, filmler, kitaplar ve politika karar vericilerinin konuşmalarını veri olarak kullanmaktadır. Mekânların dış politikaya olan etkisi, algılanan gerçekliğin oluşturulma süreci ve politika söylemlerinin siyasi coğrafya üzerinden meşrulaştırılması inceleme konularından bir kısmını oluşturur (Müller, 2011). Yapılacak olan çalışmada Çin'in Arktik politikasını mekânsal kimlik oluşturma ilişkisi bağlamında ele alarak tarihsel süreç içinde yaşanan dış politika değişimlerine odaklanılacaktır. Analiz yapılırken Çin'in üst düzey yöneticilerinin konuşmaları, resmi dış politika belgeleri, raporlar, akademik yazılar ve gazete metinlerinden veri olarak yararlanılacaktır.

3.ÇİN'İN ARKTİK POLİTİKASI

Çin'in Kuzey Kutbu politikası 1990'lı yıllarda bilimsel araştırmalarla başlamasına rağmen 2013'te Arktik Konseyi'ne gözlemci üye seçilmesiyle birlikte hızlanmıştır. Bölge ile olan ilişkisinin tarihine kısaca bakılırsa ilk olarak 1992 yılında Kiel ve Bremen'deki Alman bilim üniversiteleri ile işbirliği içinde gerçekleştirilen Arktik Okyanusu'ndaki ilk beş yıllık bilimsel araştırma programını

başlatıldığı görülmektedir. İkinci önemli gelişme 2004 yılında Norveç'in Spitsbergen Adası'nda bulunan Ny-Ålesund bölgesinde ilk Arktik araştırma merkezi “*Arctic Yellow River Station*” kurması ve ardından dört bağımsız Arktik bilimsel araştırma görevini (1999, 2003, 2008 ve 2010) tamamlamasıdır. Araştırma çalışmalarını gerçekleştirmek için ilk buzkıranını 1993 yılında Ukrayna'dan satın alarak kullanmaya başlamıştır (Doshi vd., 2021).

Çin Devlet Okyanus İdaresi Müdürü Liu Cigui tarafından 2014 yılında Çin'in Arktik Bölgesi stratejisine yönelik yaptığı konuşma 3 temel başlığa ayrılmıştır: “Birinci dönem 1980- 2000 arası dönem “hazırlık aşaması”dır. Deng Xiaoping reformunun ülkede yaratığı olumlu etki ile birlikte Çin, ilk bilim adamlarını hem Kuzey hem de Güney kutuplarına göndermeye başlamıştır. Ayrıca bu dönem içerisinde Ukrayna'dan ilk buzkıranı alarak her iki bölgede de ilk istasyonlarını inşa etmiştir. Bölgelerle ilgili çok taraflı antlaşmalara katılım sağlamıştır. İkinci dönem 2000-2015 arası dönem “geliştirme aşaması”dır. Bu dönemde Çin, kutuplarda daha fazla istasyonlar inşa ederek bölgelere olan yatırımlarını arttırmaya başlamıştır. Ayrıca ilk yerli buzkıranını inşa etmiş ve keşif seferleri sayısını arttırmıştır. Son olarak Arktik Konseyi'ne daimi gözlemci ye olarak seçilerek siyasi varlığını da güçlendirmiştir. Son olarak üçüncü dönem 2015-2030 arası dönem “büyük kutup gücü” olma aşamasıdır. Bu dönem Başkan Xi Jinping ve Çin Komünist Partisi'nin önde gelenleri tarafından Çin'in kutupta büyük güç olma inşasına yönelik tarihi bir aşamanın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Arktik Bölgesi'nde varlığını arttırarak etki gücünü arttırmak hedeflerden biridir. Buna göre ikili ilişkileri ekonomik ve siyasi olarak geliştirme, Arktik kutup araştırma filosu kurma, daha fazla teknolojik yatırım yapma gibi yumuşak gücün yanında nükleer buzkıran gemi inşası ile daha fazla asker konuşlandırma amaçları sert gücün de artacağını göstermektedir.” (Brady, 2017:184).

Çin'in kutup bölgelerine yönelik uluslararası söyleminde, bu bölgelerin yalnızca kıyıdaş ülkelerin değil, tüm insanlığın ortak mirası olduğu vurgusu ne çıkmaktadır. Bu yaklaşım, Çin'de yayımlanan savunma ve diplomasi dergisi *Dangdai Haijun*'un Kasım 2011 sayısında yer alan bir makalede açık biçimde ortaya konulmuştur. Söz konusu makalede, “şu anda yürürlükte olan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre, Kuzey Kutbu herhangi bir ülkeye ait değildir. Kuzey Kutbu'nda kıyısı olan beş lke Rusya, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Danimarka ve Norveç Kuzey Kutbu üzerinde kısmi egemenlik ilan etti. Fakat şu ana kadar kıta sahanlığının Kuzey Kutbu'na kadar uzandığını açıkça kanıtlamış hiçbir Arktik lkesi yoktur ve bu nedenle Arktik, ‘uluslararası bir alan’ olarak kabul edilir. Uluslararası Deniz Yatağı Kurumu tarafından denetlenir ve yönetilir. Bazı lkeler Kuzey Kutbu egemenliği için mücadele ediyor ve bu, dünyanın diğer ülkelerinin çıkarlarını ihlal etmekle eşdeğerdir... Kuzey Kutbu'nda gelecekte bir savaş patlak verme olasılığının çok yüksek olduğunu ve buna Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Kanada'nın çatışan prensiplerinin sebep olacağını hayal etmek bizim için zor değil” (Wright,2011:6). ifadelerine yer verilmiştir. Bu değerlendirme, Çin'in Kuzey Kutbu'nu yalnızca bölgesel glerin değil, küresel toplumun sorumluluğu ve ortak çıkar alanı olarak gördüğünü, aynı zamanda bölgedeki artan jeopolitik gerilimlerin çatışma riskini beraberinde getirdiği yönündeki endişelerini ortaya koymaktadır.

Çin'in bu doğrultuda yaptığı söylemlerinin aksine uygulamalarında kendi faydasını en yüksek düzeye çıkarma işteği olduğu ileri sürülebilir. Bu zıtlık 2018 yılında yayınladığı “Beyaz Kitap” ile nükleer buzkıran gemisi yapımına başlanmasında görülmektedir. Toplam iki buzkıran gemisi ile Rusya'dan sonra ikinci sırada bulunan Çin'in 2021 yılında inşasına başlanılan üçüncü gemisinin nükleer enerji ile çalışacak olması bölge devletleri tarafından şüphe ile karşılanmaktadır (Humpert, 2019). Özellikle Kanada Arktik'e kıyısı olmayan bir ülkenin neden bu kadar çok buzkırana ihtiyaç olduğu sorusunu gündemde tutmaktadır (Motntgomery, 2019; Byers, 2020; Koring, 2021). Öte yandan, Çinli yetkililer tarafından Kuşak ve Yol Girişimi'nin bir parçası olan Arktik Okyanusu'ndaki nakliye rotalarının en yüksek verimlilikte kullanılmaları için nükleer buzkıran gemilere ihtiyaç duyulduğu açıklaması da tatmin edici olmaktan uzaktır. Çin'in Kuzey Kutup İpek Yolu projesinin uygulaması ilk kez 2017'de gerçekleştirilmiştir. Buna göre Kuzey Denizi Rotası, Transpolar Deniz Rotası ve Kanada'nın Kuzeybatı Geçidi Kutup İpek Yolu'na entegre edilerek rotalar arasında kurulan bağlantılar her üç rotaya ayrı gemiler gönderilmiştir. Çin şimdiye kadar bunu gerçekleştiren tek ülke konumundadır (Nakano&Li, 2018). Özetle, Çin bölgenin artan jeopolitik önemine göre dış politikasını geliştirip söylemlerini de dönüştürebilmektedir. Bu bakımdan, Çin'in Arktik Bölgesi'nde ne çıkan politikalarının diplomasi, ekonomik ve askeri açılardan incelenmesi elzemdir.

3.1.Siyasi Boyut

Çin, Arktik Bölgesi'nde konumunu daha sağlam bir zemine oturtmak ve gelecekte bölge yönetiminde söz hakkına sahip olabilmek için başta Arktik Konseyi olmak üzere ikili ilişkilerde de aktif bir politika gündemi takip etmektedir. Bu durumun diğer devletler tarafından da kabul edilip meşruluk sağlaması amacıyla yayınlanan belgelerde ve üst düzey yetkililerin açıklamalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Konsey başta olmak üzere çeşitli kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütlerinde Çin hükümeti tarafından gönderilen üst düzey yetkililer, diplomatlar ve bilim adamları aracılığıyla ilişkilerin geliştirilerek bölge yönetimine katılma isteği belirtilmektedir. Fakat bu konuya başta ABD olmak üzere (Rusya dahil) Konsey üyesi tüm devletlerin olumsuz yaklaşıtları görülmektedir. A5 devletleri dışında bölgeye dışarıdan katılıma karşı çıkan devletler, her ne kadar Çin kendini Arktik'e yakın devlet olarak tanımlasa dahi, Konsey'in birincil aktörleri genişletme konusuna oldukça şüpheli yaklaşmaktadırlar. Diğer taraftan Çin, Konseyin gözlemci üye statüsünü kazandığı 2013 yılından sonra da üye ülkelerle diplomatik temaslarını artırarak Arktik yönetimi için daha fazla katılımlı yönetimi içeren reform politikasını devam ettirmektedir (Bowman&Quingchao, 2020; Gireger, 2018).

Arktik Konseyi'nde takip ettiği politikaların dışında da Çin, ekonomik ilişkilerden ayrı olarak ikili ve bölgesel diyalogların sağlanması için farklı girişimlerde bulunmaktadır. Bunun ilk örneklerinden olan Rusya - Çin Arktik Formu 2012 yılından beri devam etmektedir. Bu forum iki ülke arasında kurumsallaşmış Arktik Bölgesi'nde işbirliği ve bilimsel gelişmelerin derinlemesine tartışıldığı platform haline gelmiştir. 2013 yılında ise Çin, Kuzey Kutbu sorunlarının farkındalığını ve anlaşılmasını teşvik etmek ve bölgedeki üye enstitüler arasında araştırmaları koordine etmek için Çin-İskandinav Arktik Araştırma Merkezi'ni (CNARC) kurmuştur. 2015'te Çin Ulusal Kalkınma Komisyonu, Rusya Uzak Doğu Kalkınma Bakanlığı Kuzey Denizi Rotasının özellikle altyapı çalışmalarını geliştirmek amacıyla bir mutabakat imzalamıştır (Hsiun, 2020). 2016 yılında Çin, Japonya ve Güney Kore tarafından Arktik Bölgesi'nde uluslararası işbirliği, bilimsel araştırma ve ticari işbirliğine ilişkin politikalar geliştirmek amacıyla üst düzey diyaloglar kurulmaya başlanmıştır. 2017'de Çin ile Finlandiya arasında denizcilik alanında ve küresel ısınma sonucu oluşacak olan çevresel sorunlarla ilgili diplomatik ilişkilerin geliştiği gözlemlenmektedir. Marc Lantaigne (2020) gibi bölge uzmanları ise Çin tarafından gerçekleştirilen bu gelişmeleri daha fazla bilgi toplama ve hükümet dışı aktörlerle ilişkileri derinleştirmenin bir aracı olarak kullanıldığına dikkat çekmektedir. Tüm bu girişimler ile Çin, bölgesel ortak kimlik gelişimini sağlayarak Arktik Konseyi'nin daimi üyelerin sahip oldukları ayrıcalıkları ve kısıtlamaları kaldırmayı amaçlamaktadır (Doshi vd., 2021).

Çin, Arktik politikasıyla ilgili ilk resmî açıklamayı 26 Ocak 2018 tarihinde “Beyaz Kitap” yayınlamakla yapmıştır. Toplam yedi bölümden oluşan belgede ilk olarak Arktik Bölgesi'nin artan önemi ve Çin'in bölgeyle geçmişe dayalı ilişkisine değinilmiştir. Belgede Arktik'e kıyısı olmayan devletlerin egemenlik hakkı iddia edemeyecekleri belirtilmekle beraber devletlerin BMDHS kapsamında sahip oldukları yasal haklar detaylandırılmıştır. Çin ilk kez resmi bir belge ile kendini “yakın Arktik devleti” olarak konumlandırarak bölgede olan büyük değişikliklerden doğrudan etkilendiğini belirtmiştir (The State Council of the People's Republic of China, 2018). Belge ile Çin insanlığın ortak geleceği için diğer tüm ülkelerle işbirliği ve uyum içinde çalışmayı hedeflediklerini sıklıkla tekrarlamaktadır. Bunu gerçekleştirmek için saygı, işbirliği, kazan-kazan ilişkisi ve sürdürülebilirlik ilkelerine bağlı kalacakları ve bu sebeple hem kendi çıkarlarını hem de insanlığın çıkarlarını önemsedikleri de belgede belirtilmektedir.

Beyaz Kitap belgesinin bir diğer önemli özelliği ilk kez resmi olarak “Kuzey İpek Yolu” projesini ilan etmesidir. Burada öncelikli olarak Rusya'nın deniz yetkisinde bulunan Kuzey Deniz Yolu ile Transpolar Deniz Rotası veya Kanada'nın Kuzeybatı Geçidi'ne dikkat çekmektedir. Sahip olduğu zorlu coğrafi yapısı nedeniyle bölgede diğer devletlerin de işbirliği ile güvenlik ve lojistik kapasitelerini artırarak altyapı çalışmalarının artırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca Çin'in bölgede petrol, doğal gaz ve mineral kaynakları üzerinde egemenlik hakları olan devletlere saygı duyduğu belirtilerek sürdürülebilir, jeotermal ve rüzgâr enerjisi gibi alanlarda bölgede tüm devletlerin hakları olduğunu belirtilmektedir. Özetle, Çin'in Arktik Politikası başlıklı belge ile Çin, işbirliği ve ortak çalışmaya vurgu yaparak bölgede sadece egemenlik hakları olan sekiz devletin değil hukuksal hakları olan diğer devletlerin de bulunduğunu belirtmiştir. Genel olarak baktığımızda belgede Kutup İpek Yolu projesi dışında Çin'in bölge ile ilgili bilimsel araştırmalar ve tüm insanlık için iyi bir

gelecek amaçlarıyla bölgede bulunduğu sonucu çıkarılmaktadır (Wishnick, 2017) Diğer taraftan, Çin’in takip ettiği politikanın sadece bir kolunun bu olduğu görülmektedir. Özellikle Arktik’e yakın devlet olarak kendini konumlandırması ve nükleer buzkıran gemiler filosu oluşturma hedefini açıklaması ile durum daha da şüpheci bir hale gelmiştir. Son olarak Brooking Enstitüsü tarafından Nisan 2021’de yayınlanan “*Northern Expedition China’s Arctic Activities and Ambitions*” raporuna göre Arktik Bölgesi’ne Çin st düzey yetkilileri tarafından 2000-2020 yılları arasında toplamda otuz üç kez (Arktik Konseyi oturumları da dahil) diplomatik ziyaretin gerçekleştirmiştir (Doshi vd., 2021). Bu ziyaretler ile Çin’in sadece ekonomi değil diplomasi kanalıyla da bölgeye verdiği önem görülmektedir.

3.2. Ekonomik Boyutu

Arktik Bölgesi sahip olduğu potansiyeli ile başta A5 devletleri olmak üzere başka devletlerin de dikkatini çeken en önemli bölgelerden biri haline gelmiştir. Petrol, doğalgaz, değerli madenler, değerli taşlar, nadir bulunan toprak elementlerinin yanı sıra balıkçılık ve turizm alanlarında da ön plana çıkmaktadır. Bölgenin sahip olduğu jeopolitik önemin artması ile Çin, Kuzey Kutbu üzerinde tüm dünyanın hakkı olduğu politikasını söylemlerle uygulamaya geçirmiştir. Bu durum Mart 2010’da General Yin Zhuo tarafından “Arktik, hiçbir ulusun üzerinde egemenliği olmadığı için dünyadaki tüm insanlara aittir... Dünya nüfusunun beşte birine sahip olduğumuz için Kuzey Kutbu keşiflerinde vazgeçilmez bir role sahip olmamız gerekir” şeklinde ifade etmiştir (Chang, 2010).

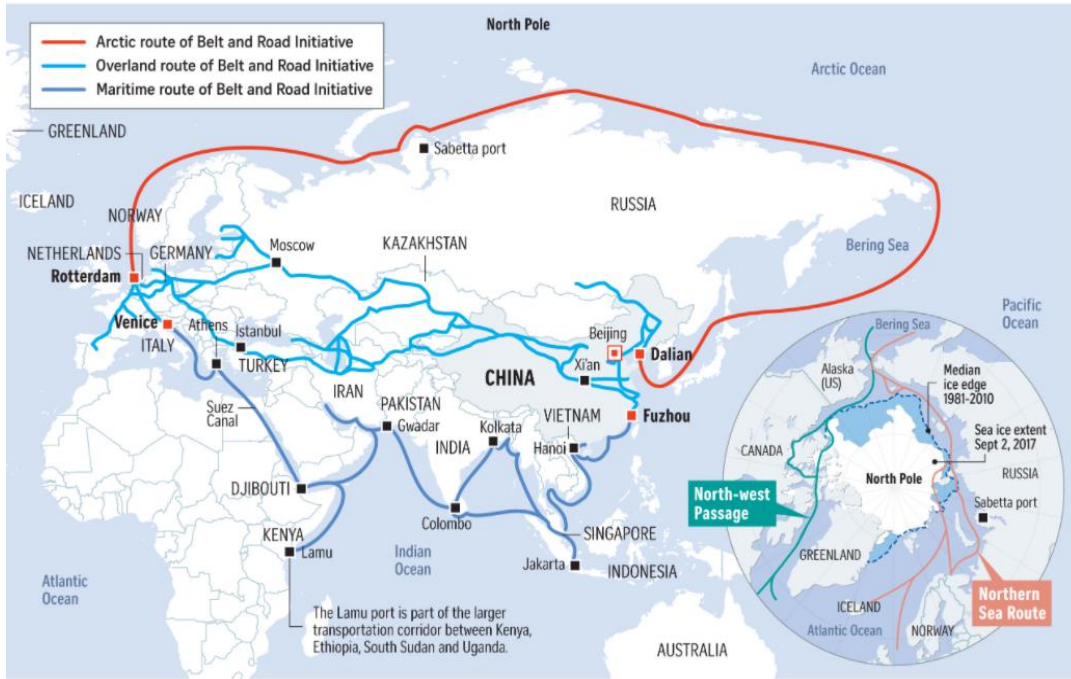
Diğer taraftan Çin’in “Arktik tüm dünyanın ortak mirasıdır” söylemini geçmişe göre daha az kullandığı görülmektedir. Özellikle 2013 yılında Çin Devlet Başkanı olarak Xi Jinping’in göreve başlamasından itibaren takip ettiği dış politikada keskin bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Yeni politikaları Çin’e bölgesel ilişkilerde aktif olma fırsatını sağlayarak Kuzey Kutbu’na yakın devlet olarak meşruiyetini ve yer altı kaynaklarına erişimini geliştirmesine de yardımcı olmaktadır. Arktik lkeleriyle bölgenin ekonomik olarak gelişmesini teşvik eden ama aynı zamanda küresel çapta ekonomik hedeflerini ilerletecek ve bölge üzerinde etkisini genişletmesini sağlayacak anlaşmalar yapma konusunda oldukça aktif bir politika izlemektedir.

Çin’in Arktik Bölgesi’nde ekonomik faaliyetleri temelde e ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi, bölgenin sahip olduğu başta doğalgaz ve petrol olmak üzere enerji kaynaklarına ulaşım ve kullanmada en çok faydayı sağlayan bölgeye kıyısı olmayan ülke olmaktır. İkincisi Kuzey Kutbu deniz gzergahlarıyla ticaret hacmini genişleterek daha hızlı ve güvenli taşımacılığı sağlamayı amaçlamaktadır. Son olarak Çin ekonomi temelli yaptığı yatırımlarla bölge ülkeleri ile ikili ilişkilerini ve yatırımlarını arttırarak küresel etkinliği çoğaltmayı amaçlamaktadır. Bölge ile ilgili üç temel amacın Arktik deniz rotalarının gelecekte ticaret ve güvenlik için öneminin fark eden Çin’in en kapsamlı projesi olan Kuşak ve Yol Girişimi’ne entegre edildiği görülmektedir. Bununla ilgili 2013 yılında *China Ocean Shipping Company Limited (COSCO)* tarafından yeni rotayı geliştirme ve potansiyelini test etmek amacıyla Kuzeydoğu Geçidi kullanılarak Avrupa’ya ilk seyahatini gerçekleştirmiştir. 2015’te ise COSCO ticaret gemisini Avrupa’dan Çin’e aynı güzergahı kullanarak geri göndermiştir. Bazı Çinli kaynakların Kuzey Kutbu rotasını Çin için altın su yolu olarak adlandırmasıyla Arktik Okyanusu zerinden Avrupa’ya düzenli seferler planladığını duyurdu (South China Morning Post, 27 Eylül 2015). COSCO Genel Müdür Yardımcısı Yu Zenggang, rotanın “Çin’in hem seçeneklerini genişlettiğini hem de daha hızlı teslimata imkn verdiğini Arktik Okyanusu’ndaki deniz buzu geri çekilmeye devam ettikçe bölgenin nakliye döneminin artarak devam ettiğini” belirtmiştir (Zhong, 2013).

2017’de Çin “*Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road Initiative*” mavi ekonomik geçiş (蓝色经济通道) başlığı altında Kuşak ve Yol Girişimine Kuzey Kutbu rotalarını eklemiştir. Belgede “Çin-Okyanusya-Güney Pasifik’in mavi ekonomik geçişini ortaklaşa inşa etmek için de çaba gösterilecektir... Arktik Okyanusu zerinden Avrupa’ya uzanan bir başka mavi ekonomik geçiş de tasavvur edilmektedir.” olarak belirtilmektedir (Xinhua, 2017). Böylece Kuzey Kutbu rotaları ilk kez Kuşak ve Yol Girişiminin  büyük deniz yolundan biri olarak resmiyet kazanmıştır (Xinhua, 2018).

Çinli uzmanlara göre yeni nakliye rotaları ile küresel denizcilik sektörünün yeniden şekillenerek sektörün beklentilerinin değişeceği belirtilmektedir. Özellikle Rusya'nın Süveyş Kanalı olarak da bilinen Kuzey Deniz Rotası (KDR) ön plana çıkmaktadır. Korsanlığın yaygın olduğu ve yaşanan gemi trafiği yüzünden sıklıkla gecikmelerin yaşandığı Malakka Boğazı ve Süveyş Kanalı'na alternatif bir nakliye rotası sunmaktadır. KDR Avrupa ile Asya arasındaki mesafeyi Süveyş Kanalı güzergâhına kıyasla %40'a kadar kısaltma (en az 12 gün daha erken) potansiyeline sahiptir (Hansen vd., 2016). Tokyo'dan Hamburg'a giden konteyner gemisi Süveyş Kanalı'nı kullanarak 48 günde gerçekleştireceği seferini KDR ile yaklaşık 35 günde tamamlayabilmektedir. Ayrıca Süveyş Kanalı'nın yoğun trafiğine karşı KDR daha güvenli rota imkânı sunmaktadır (Ragner, 2015). Bunun en son yaşanan örneği Asya ülkeleri ile Avrupa arasında gerçekleşen bu ticaretlerde en çok kullanılan güzergâhlardan biri olan Süveyş Kanalı'nda 23 Mart- 3 Nisan 2021 tarihleri arasında Çin'den Hollanda'ya giden *The Ever Given* adlı yük gemisinin karaya oturması sonucunda yaşanmıştır. Bu kazanın küresel ticarete günlük maliyetinin 10 milyar dolar olduğu açıklanmıştır (The New York Times, 29 Mart 2021). Arktik deniz rotaları ve Kutup İpekyolu Girişimi'ne ilave olarak Çin'in ekonomik faaliyetleri özellikle de Rusya ile gerçekleştirdiği enerji işbirliği dış politikasında oldukça önemlidir. Çin, bölgede daha etkili ekonomik aktör olmak için Arktik enerji ve madencilik girişimlerinin kapsamını genişletmeyi amaçlarken yapılan bazı yatırımların başarılı olurken bazı ülkelere yapılması planlan yatırımların sonuçsuz kaldıkları görülmektedir. Fakat sonuç olarak tüm bu ekonomik girişimler Çin'e bölgede gelecekte korumak isteyebileceği önemli çıkarlar sağlamaktadırlar.

Şekil 1: Kara, Deniz ve Arktik Kuşak Yol Girişimi Haritası

Kaynak: China Investment Research Center, 2019

Büyük bir sanayi gücü olarak Çin, kömür bağımlılığını ortadan kaldırmak ve enerji güvenliğini artırmak için en yakın ilişkisini Rusya ile gerçekleştirmektedir. Rusya ise Arktik Bölgesi'nde en fazla yetki alanına sahip devlet olarak altyapısını geliştirme ve limanların kullanımını artırmak için ekonomik olarak Çin'e bağımlı duruma gelmiştir. Bunun en temel sebebi 2014 Kırım'ın ilhakı sonrası ABD ve AB ülkeleri tarafından uygulanan ekonomik, teknolojik ve yatırım ambargosunun işbirliği seçeneklerini azaltılmış olmasıdır. Rusya ve Çin arasındaki en önemli girişimlere kısaca bakarsak 2013 yılında Rus şirketi *Novatek* ile *China National Petroleum Corporation (CNPC)* ortak girişimi olarak kurulan Yamal-LNG projesinin Çin %20 hissesini satın almıştır. Yamal-LNG 2'nin Arktik Bölgesi'nde kurulumu 2019 yılında başlamış olup 2023'te dağıtımına çıkacağı planlanmaktadır (Perskaya & Ravenko, 2019). 2017'de "Buz İpek Yolu" olarak adlandırılan ve Kuzey Deniz Rotasının aktif olarak kullanıma açılmasını ve iki ülke arasında yüksek hızlı demiryolu inşaatını kapsayan projedir. Çin kamuoyuna göre Buz İpek Yolu'nun açılması Arktik İpek

Yolu girişimi için önemli bir adımdır (Xiaojeng&Jiang, 2018). Son olarak Aralık 2019’da Sibirya bölgesini kuzeydoğu Çin’e bağlayan 3.000 kilometrelik “Sibirya’nın Gücü” adında doğalgaz boru hattının açılışı yapılmıştır (Congressional Research Service, 2020).

Rusya’dan sonra Çin için Grönland ve İzlanda ile ilişkiler Trump’ın Grönland’ı satın almak istediğine dair açıklamalarıyla ne çıkmıştır (Vivian vd., 2019). Grönland’ın stratejik öneminin farkında olan Çin, 2016 yılında Grönland’da bulunan ABD’ye ait eski bir askeri ss satın almak için teşebbüste bulunmuştur. Fakat Danimarka hükümeti anlaşmayı veto ederek ABD ve AB ülkelerine adaya ekonomik destek olmaları için çağrıda bulunmuştur. 2018’de ise Çin hkmetine ait COSCO firması adaya havaalanı inşa edilmesi için yapılan ihaleyi kazanmıştır. Fakat zellikle ABD’nin karşı çıkması sonucunda Danimarka hükümeti ulusal güvenlik konusu olduğu gerekçesiyle antlaşmayı tek taraflı feshetmiştir. Her ne kadar Grönland hükümeti tarafından anlaşma onaylanmış olsa da Çin askeri uçakları için havaalanı kullanımının serbest olması sebebiyle olduğunu belirten Danimarka tarafından veto edilmiştir (Mehta, 2018). Bununla birlikte Çin adaya yaptığı yatırımlarından vazgeememiş, madencilik şirketleri Grönland’daki *Citronen Fiyort* inko araştırması ve Güney Grönland’daki Kvanefjeld bölgesindeki maden araştırmasında *NF Company* yer almıştır. şu anda 10’dan fazla Çin şirketi Grönland’da maden araştırmasını sürdürmeye devam etmiştir (Dubois, 2018). ABD’nin Çin’in Grönland’ın maden kaynaklarına, İzlanda’daki jeotermal enerjiye ve Finlandiya ile bir siber ipek yolu geliştirmek için ortak bir projeye yaptığı yatırımlarla ilgili endişeleri resmî belgelerinde de görülmektedir. Çin’in deniz ss satın alma ve Grönland’ın başkenti Nuuk’ta yeni bir havaalanı inşa etme girişimleri ABD’nin Savunma Bakanı James Mattis tarafından Danimarka’ya yapılan baskılar sebebiyle gerçekleşmemiştir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi olarak ABD’nin bölgedeki en önemli askeri ss olan Thule’deki askeri üssünün güvenliğinin sağlamasıdır (Breum, 2019).

Son olarak Kanada ve Norveç’te yapılan Çin yatırımlarını incelersek 11 Mart 2021 tarihinde Norveç ve Çin arasında gerçekleşen serbest ticaret anlaşmasının bunların içinde en önemlisi olduğu görülmektedir. Norveç, hidroelektrik ve açık deniz petrol ve gaz geliştirme gibi kilit enerji sektörleri de dahil olmak üzere doğrudan yatırımların sınır ötesi akışlarını artırma konusunda Çin ile işbirliğini genişletme konusundaki çıkarlarını açıkça belirtmektedir. Diğer taraftan Çin’in diğer Avrupa lkeleriyle de serbest ticaret anlaşmaları yapmak istediği bilinmektedir (Savic, 2021). Kanada’nın kuzey bölgesi ise Kuzey Kutbu’nun en az gelişmiş alanı olarak biliniyor. Bu sebeple Çin’in alt yapı yatırımlarının reddedilmesi ekonomik açıdan bakıldığında Kanada için avantajlı olmamakla birlikte hala ABD’nin gölgesinde dış politika izlediğini de göstermektedir. Fakat diğer taraftan Kanada Huawei CFO’su Meng Wanzhou’nun 2018’de tutuklanması ve ardından Kanadalı Michael Kovrig ve Michael Spavor’un Çin tarafından tutuklanmasıyla artan Çin-ABD geriliminin ortasında kalmaya devam ettiği görülmektedir. Bunun yaşanan en son rneği ise Mayıs 2020 tarihinde iflasını ilan eden Kuzey madencilik şirketi TMAC Rosources’ı satın almak üzere Çinli yetkililer temasa geçmesine rağmen olumsuz cevap almışlardır (Shadian&Wallis, 2020; Alton vd., 2021). Kısacası bölgede Rusya ve Norveç dışında ekonomik ilişkilerde karşısına çıkan en büyük engelin ülkeler üzerinde var olan ABD etkisi olduğu görülmektedir. Özellikle Grönland ve Kanada bölgede altyapı çalışmalarını ve ekonomik gelişmelerini Çin ile sürdürme konusunda hevesli olsalar da ABD’nin baskılarına boyun eğmekte zorunda kaldıkları bilinmektedir. Fakat Çin izlediği uzun dönemli Arktik ekonomi politikası kapsamında ABD’ye karşı olarak ekonomik girişimlerini sürdürmektedir.

3.3. Askeri Boyutu

Çin’in Kuzey Kutbu’nda askeri varlığının planı 1959 gibi erken tarihte dönemin lideri Mao Zedong tarafından ortaya konulmuştur. ABD’nin nükleer deniz altısı olan USS Skate (SSN-578) Arktik’de konumlanmasıyla buzullarda da nükleer caydırıcılık döneminin başladığı görülmüştür. Mao Zedong Sovyetler Birliği’nden nükleer deniz altı teknolojisini Çin ile paylaşmasını istemiş fakat Kruşev Çin’in Sovyetler tarafından korunduğunu ve buna gerek olmadığını belirterek talebi reddetmiştir. Bunun zerine Mao Zedong “On bin yıl sürse bile Arktik’te nükleer denizaltılarını geliştireceklerini” ilan etmiştir (Brady, 2019). 1974 yılında ilk nükleer denizaltısını piyasaya sürülmesine rağmen 1982 yılında dönemin Savunma Bakanı Geng Biao “Arktik Okyanusunun diğer tarafından tespit edilmeden su altında seyredemeyeceği ve bu sebeple de güçlü uluslara karşı caydırıcı bir g olarak kullanılamayacakları” yorumunu kamuoyuyla paylaştığı için görevinden alınmıştır. Fakat Biao’nun Çin’in kutuplardaki askeri politikalarının temellerini de ortaya koyduğu kabul

edilmektedir. Çin'in 2013 yılında Devlet Başkanı olarak göreve başlayan Xi Jinping 1979-1982 tarihleri arasında Geng Biao'nun özel danışmanı olarak çalışmasından dolayı Kuzey Kutbu ile ilgili sadece ekonomik ve diplomatik olarak değil askeri olarak da ilgilendiği görülmektedir. Buna Xi Jinping Kuzey Kutbu'nun nükleer füze yoluyla korunmasının Çin'in öncelikli güvenlik konuları arasında yer aldığını savunmaktadır. 2013 yılı sonrasında Çin'in Kuzey Kutbunda özellikle askeri anlamlarda aktif olmasının ve nükleer buzkıran gemi üretiminin artmasının temel sebebinin ardında bunun olduğu görülmektedir (Brookings Foundations, 2014). 2010 yılında Çinli araştırmacılar tarafından Arktikte yer alan deniz yolları “stratejik askeri hat” olarak tanımlayarak Kuzey Kutbu'nu kontrol eden kişinin diğer rakipler üzerinde üstünlüğü olacağını belirtmişlerdir (Chunlin, 2010). Çin, ABD gibi Arktik deniz yollarının statüsünü uluslararası boğazlar olarak görmekle birlikte bunun Rusya ve Kanada tarafından kabul edilmeyeceğinin de farkındadır. Bu sebeple deniz yollarına olan ilgisini bilimsel araştırmalarla sürdürmektedir (Brady, 2019).

Çin'in deniz ticaret yollarına artan ilgisinin arkasında ve aktif politikasında deniz jeopolitiğinin kurucusu olarak kabul edilen Alfred Thayer Mahan'ın (1840-1914) görüşlerinden İngiliz Deniz Kuvvetleri teorisyeni Julian Corbett'in deniz stratejisine geçiş olduğu fikri kabul görmektedir (Latham, 2020). Mahan'ın deniz stratejisine ilişkin temel görüşü, denizlerin tam kontrolünün her zaman büyük bir gücün büyük stratejik amaçları için en iyi araç olduğu ve bunun ancak düşman filosunu denizlerde savaşlarla yok edilerek başarılabilirdiydi. Corbett bunun yerine, büyük güçlerin her birinin kendine özgü büyük stratejileri olabileceğini ve her büyük stratejinin kendi ayırt edici “denizcilik stratejisini” talep ettiğini savundu. Böyle bir strateji, Mahan'ın savunduğu gibi, düşmanın ana filosunu savaşa sokmayı ve kararlı bir çarpışmada onu yok etmeyi içerebileceği gibi aynı zamanda sadece geçici ve yerel denizin kontrolünü, ablukayı, ticaret baskınlarını ve savunmasını veya anayurt savunmasını da içerebilir. Kısacası Corbett için her şey izlenen büyük stratejiye bağlıydı. Clausewitz için olduğu gibi Corbett için de en temel ilke, savaşta siyasetin önceliğidir. Bu sebeple de denizcilik stratejisinin her zaman ulusun belirli siyasi hedeflerinden, amaçlarından ve kısıtlamalarından türetilmesi gerektiğini savunmuştur (Latham, 2020). Özetle Çin deniz stratejisini geliştirerek bölgelere göre kendine özgü stratejiler izlemeye başlamıştır.

ABD eski Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Mayıs 2019'daki Arktik Konseyi bakanlar toplantısında yaptığı konuşmada Çin'in Kuzey Kutbu'ndaki yatırımlarının tehlikeleri konusunda bölge devletlerini uyararak ekonomik yatırımların altında yayılmacı amaçların olduğu konusuna dikkat çekmiştir (Swee&Collin,2020). Bu söylemini Twitter hesabında “Kuzey Kutbu'ndan 900 mil uzaktayken Çin'in “Kuzey Kutbuna yakın bir ulus” olmasının komünist bir kurgu olduğunu açıkça belirttim...” sözleriyle paylaşmıştır (Pompeo, 2021). Bu söyleme karşı Çin, genel olarak ABD'nin Kuzey Kutbu'nu başka bir stratejik cephe olarak kullanarak Çin karşıtı bir çevreleme planı aradığına inanmaktadır. Örnek olarak Çinli bilim adamları ABD'nin Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması'ndan çekilmesini ve Başkan Donald Trump'ın Grönland'ı satın alma konusundaki ilgisini ABD'nin nükleer caydırıcılığı artırmaya yönelik daha geniş stratejisinin bir parçası olarak görmektedirler (Vivian vd., 2019). ABD ile paralel olarak 10 Aralık 2019 tarihinde Kanada Parlamentosu'nda vekil James Bezan tarafından yapılan açıklama Çin'in Arktik'e olan ilgisinin sadece ekonomi temelli olmadığını ve saldırgan amaçları olduğunu konuşmasında açıklamıştır:

“Üyelere şunu söyleyebilirim ki, şu anda bir Arktik ülkesi olmayan Çin'e bakarlarsa, kutup ipek yolu adı verilen bir Arktik politikası vardır. Transit için Kanada ve Rus sularını kullanmayı planlıyor. Onay alırsa, ortadan kalkan deniz buzu ile kendi başına bölgede daha fazla ticarete olanak sağlayacağını düşünüyor ki bu iyi bir şey olabilir. Ancak, neden bir Arktik ülkesi olmayan Çin'in şu anda iki kutup araştırma gemisi ve altı Halk Kurtuluş Ordusu donanma buzkıranına sahip olması gerekiyor? Çin Hükümeti'nin ağır buz kırıcılara sahip olduğundan bahsediyoruz. Geçiş yapma yeteneğinden değil, savaşma yeteneğinden bahsediyoruz. Bunlar savaş gemileri. Bu nedenle hazırlıklı olmalıyız. Kuzey Kutbu'ndaki egemenliğimizi savunmaya nasıl hazırlandığımıza dair hükümetten ne yazık ki hiçbir şey duymadım.” (Dean&Lackenbauer, 2020).

Buna karşılık Çin Bilimler Akademisi 2014'te başlayan ve 2025 yılı itibariyle de devam etmekte olan Kuzey Kutbu'nda tarafından hem sivil hem de askeri uygulamaları kapsayan araştırma programını sürdürmektedir. Bölgeye yapılan çok sayıda keşif gezisinde yer alan ve uzun vadeli

okyanus gözlemi için sensörlerin yerleştirilmesini içeren bu program ile Çin'in küresel ölçekte okyanus gözlem ağı oluşturma projesinde Arktik Bölgesi de eklenmiştir (Swee& Collin, 2020). Bu sinyal verici sensörlerin tam olarak ne amaç için kullanılacağı hakkında Çin tarafından resmi bir açıklama gelmemiştir. ABD Savunma Bakanlığı'nın Kongre'ye sunduğu “Çin Halk Cumhuriyeti'ni İçeren Askeri ve Güvenlik Gelişmeleri 2019” adlı yıllık raporunda Çin'in bu yönde attığı adımlar incelenmektedir. Rapora göre Çin'in görünürde bilimsel ve çevre ile ilgili olan sivil araştırmasının kapsamının Arktik Okyanusu'nda nükleer denizaltıların konuşlandırılmasını içerebilecek güçlendirilmiş bir Çin askeri varlığını destekleyebilecek yönde ilerlediği belirtilmektedir.

Çin'in çift kullanımlı bilimsel araştırma faaliyetleri gelecekte Kuzey Kutbu'na askeri varlıkların konuşlandırılmasını öngöreceği şekilde sürdürdüğu Batı devletlerinin ortak kanaati durumundadır. ABD Savunma Bakanlığı raporunda da bahsedildiği gibi Çin, muhtemelen Sahil Güvenlik'in Arktik'i yönetmedeki rolünü artırmanın bir yolu olarak Arktik Sahil Güvenlik Forumu'na olası katılımını amaçlamaktadır. Bunun yakın tarihli örneği olarak 2020 Nisan ayının sonlarında, Çin Sahil Güvenlik, uluslararası denizaltı internet kablolarının korunmasına ilişkin “*Deep Sea Defender 2020*” adlı uygulama tatbikatı gösterilebilir. Buzulların azaldığı bir Arktik'te Çin'in aynı uygulama tatbikatını yapması öngörülmektedir (Junshe, 2021).

Diğer taraftan Zang Junshe ve Song Zhongping (2021) gibi Arktik uzmanları tarafından ABD'nin hazırladığı rapor ve Çin'in Arktik Bölgesi'nde devam ettirdiği bilimsel faaliyetlerin askeri amaçlarla devam ediyor olması ABD'nin Çin'i tehdit olarak göstermesinin eski bir yöntemi olarak görülmektedir. Junshe'ye (2021) göre “Bu tür asılsız suçlamalar, ABD'nin silahlı kuvvetlerini ve bütçesini artırması, bölgedeki askeri varlığını ve faaliyetlerini artırması için sadece bir bahanedir.” Buna göre Biden yönetimi ile selefleri arasında Arktik politikaları açısından temel bir fark bulunmamaktadır. ABD, baskın askeri güç olarak bölgede ve dünyada varlığını devam ettirmek istemektedir. Bu sebeple Çin tarafından Biden yönetiminin Arktik Bölgesi'nde askeri varlığını ve tatbikat sayısını arttırması beklenmektedir. Ayrıca bölgeye daha fazla nükleer denizaltı yerleştirmek de dahil olmak üzere konumunu koruma girişimlerini hızlandırılması da olasıdır. Son olarak Çinli üst düzey yetkililerinin sıklıkla kullandığı söylem olarak ; “Çin'in Kuzey Kutbu'nda askeri varlığı bulunmamaktadır. Bu nedenle bölgedeki faaliyetleri hiçbir ülke için tehdit oluşturmayacaktır. Kuzey Kutbu için en büyük tehdit ABD'dir.” (Zhongping, 2021).

Çin her ne kadar askeri faaliyetleri ve amaçları olmadıklarını tekrarlasa da Kuzey Kutbu Politikasını açıklamadan Kuzey Kutbu'ndaki olası deniz güvenliği operasyonlarının ön hazırlıklarını tamamlamıştır. Haziran 2017'de Arktik denizcilik hatlarını mavi ekonomik geçitlerinden biri olarak tanımlayan Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Denizcilik İşbirliği Vizyonu'nu açıklamıştır. Denizcilik kamu hizmetleri, okyanus gözlem ve izleme ağı, deniz çevre araştırmaları gibi önerilen “ortak geliştirme ve paylaşım” girişimleri de dahil olmak üzere, karşılıklı yararlar için ortak deniz güvenliği” başlığına vurgu yaparak gelecekte bölgede ortak veya tek olarak askeri faaliyetlerin olabileceğini de belirtmiştir.

4. SONUÇ

Çin'in Arktik bölgesine yönelik artan ilgisi, yüzeyde ekonomik iş birlikleri ve çok taraflı yönetim söylemleri ile gerekçelendirilse de, söylem düzeyinde yapılan analizler bu ilginin arkasında daha derin jeopolitik ve stratejik motivasyonların bulunduğuna işaret etmektedir. Söylem analizi yöntemiyle elde edilen bulgular, Çin'in Arktik politikasının yalnızca mevcut uluslararası normlara uyum sağlama niyetiyle değil, aynı zamanda bölge üzerinde uzun vadeli etki ve nüfuz kurma hedefiyle şekillendiğini göstermektedir. Özellikle 2013 sonrası dönemde söylemsel düzeyde yaşanan kırılmalar, Çin'in Arktik bölgesine ilişkin dış politika vizyonunun dönüşümünü açık biçimde yansıtmaktadır.

Eleştirel jeopolitik kuramsal çerçeve, söylemlerin sadece devlet merkezli ve resmi açıklamalarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda bu söylemlerin medya, akademi ve stratejik belgeler gibi çeşitli toplumsal alanlarda üretildiğini ve dolaşıma sokulduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda alışma, Çin'in Arktik politikasına yönelik söylemlerini hem metinsel hem de uygulama bağlamında ele alarak, aktörler-arası etkileşim içinde nasıl yeniden üretildiğini incelemiştir. Söylem analizine dayalı bu yaklaşım, Çin'in söylem düzlemindeki stratejik yönelimlerinin, iç politika ile dış politika

arasında nasıl ayrıştığını ve bu ayrışmanın uluslararası düzlemde nasıl algılandığını anlamaya olanak sağlamaktadır.

2013 yılında Arktik Konseyi'ne gözlemci statüsü kazanmasıyla birlikte Çin'in söylemlerinde “tüm insanlığın ortak mirası” vurgusundan, kıyıdaş devletlerle ortak yönetim anlayışına doğru yönelme gözlemlenmiştir. 2018 yılında yayımlanan “Çin'in Arktik Politikası” belgesi ile birlikte bu söylem daha somut bir dış politika belgesi haline getirilmiş, eş zamanlı olarak nükleer buzkıran filosu inşası gibi teknik ve askeri kapasiteyi artırmaya yönelik adımlar gündeme gelmiştir. Söylem analizinin sunduğu veriler doğrultusunda, Çin'in Arktik'teki pozisyonunun pasif bir gözlemcilikten aktif bir jeopolitik aktörlüğe evrildiği söylenebilir.

Bu dönüşüm süreci, Çin'in Arktik politikasının gelecekte nasıl şekilleneceği konusunda önemli sorular ortaya koymaktadır. Söylem analizinde tespit edilen çelişkili ifadeler ve yönelimler, Çin'in “kazan-kazan” temelli çok taraflılık söyleminin ne ölçüde sürdürülebilir olduğunu belirsiz kılmaktadır. Çin'in söylemsel düzeyde barışçıl iş birliğini vurgularken, aynı zamanda teknik ve stratejik kapasite inşasına yönelmesi, bölge ülkelerinde güven sorunu yaratmaktadır. Dolayısıyla, Arktik bölgesine ilişkin Çin söyleminin gelecekteki evrimi, sadece Çin'in dış politikasına değil, aynı zamanda uluslararası hukukun uygulanabilirliğine, bölgesel güvenlik mimarisine ve çok taraflı yönetim normlarının sürdürülebilirliğine dair daha geniş çerçevede değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, söylem analizi temelli araştırmaların devam ettirilmesi ve Arktik'te yükselen aktörlerin politikalarının eleştirel jeopolitik yaklaşımla izlenmesi önem arz etmektedir.

Etik Beyan: Bu çalışmada Etik Kurul” izini alınmasını gerektiren bir yöntem kullanılmamıştır.

Ethics Statement: In this study, no method requiring the permission of the “Ethics Committee” was used.

KAYNAKÇA

- Andersson, Patrik J. & Willaing, Z. (2018). Chinese Mining in Greenland: Arctic Access or Minerals?. *Arctic Yearbook 2018*, 102-117.
- Annual Report to Congress (2019). Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2019. https://media.defense.gov/2019/May/02/2002127082/-1/-1/1/2019_CHINA_MILITARY_POWER_REPORT.pdf
- Ar, M. (2020). Paradigmatic Change In Geopolitical Discourse And Critical Discourse Analysis. *International Journal of Geography and Geography Education*. 42 (1). 278-290.
- Aron, M. (2018, Eylül 7). How a Potential Chinese Built Airport in Greenland could be Risky For a Vital US Air Force Base. *Defense News*, <https://www.defensenews.com/global/europe/2018/09/07/how-a-potential-chinese-built-airport-in-greenland-could-be-risky-for-a-vital-us-air-force-base/>.
- Ashley, Richard K. (1987). The Geopolitics of Geopolitical Space: Toward a Critical Social Theory of International Politics. *SAGE Journals*. 12(4). 403-434, <https://doi.org/10.1177/030437548701200401>.
- Bird, K. (2008, Temmuz 23). Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle. *U.S. Geological Survey Fact Sheet*, <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>.
- Bowman, L. & Qingchao, X. (2020). China In The Arctic: Policies, Strategies, and Opportunities for Alaska. *Center for Arctic Policy Studies*.
- Brady, Anne-M. (2017). *China as a Polar Great Power*., Cambridge University Press.
- Brady, M. (2019) Facing Up to China's Military Interests in the Arctic. *China Brief*. 19 (21). <https://jamestown.org/program/facing-up-to-chinas-military-interests-in-the-arctic/>.

- Breum, M. (2018, Haziran 30). How a Dispute Over China and Greenland's Airports Worked Its Way Toward a Solution. *Arctic Today*. <https://www.arctictoday.com/dispute-china-greenlands-airports-worked-way-toward-solution/>.
- Brookings Foundation (2014, Mart 21). Xi Jinping. http://www.brookings.edu/about/centers/china/top-future-leaders/xi_jinping.
- Byers, M. (2019). *International Law and the Arctic*. Cambridge University Press.
- Byers, M. (2020, Aralık 1). Canada Has Plenty of Reasons to Stand Up to China Arctic Sovereignty Isn't One of Them. *The Globe and Mail*. <https://www.theglobeandmail.com/opinion/article-canada-has-plenty-of-reasons-to-stand-up-to-china-arctic-sovereignty/>.
- Cheng, Gordon G. (2010). China's Arctic Play, *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2010/03/chinas-arctic-play/>
- Congressional Research Service (2020, Nisan 21). Power of Siberia: A Natural Gas Pipeline Brings Russia and China Closer. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF1151>.
- Dalby, S. (1991, Temmuz) Critical Geopolitics: Discourse, Difference, and Dissent. *SAGE Journals*. 9 (3). 261-283, <https://doi.org/10.1068/d090261>.
- Dean, R. & Lackenbauer, W. (2020, Nisan 23). China's Arctic Gambit? Contemplating Possible Strategies. NAADSN. <https://www.naadsn.ca/wp-content/uploads/2020/04/20-apr-23-China-Arctic-Gambit-RD-PWL-1.pdf>.
- Doshi, R. (2021, Nisan) Northern Expedition China's Arctic Activities and Ambitions. Brookings Institution. <https://www.brookings.edu/research/northern-expedition-chinas-arctic-activities-and-ambitions/>.
- Dubois, K. (2018). The Security Implications of China- Greenland Relations. *Polar Research & Policy Initiative*. <http://polarconnection.org/security-china-greenland-relations/>
- Eiterjord, A. (2019, Eylül 5). Checking in on China's Nuclear Icebreaker. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2019/09/checking-in-on-chinas-nuclear-icebreaker/>.
- Grieger, G. (2018, Mayıs). China's Arctic Policy How China Aligns Rights And Interests. *European Parliamentary Research Service*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI\(2018\)620231_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI(2018)620231_EN.pdf)
- Guorui, S. & Payette, A. (2017) China's Two Ocean Strategy: Controlling Waterways And The New Silk Road. *Asia Focus* 31. <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2017/05/Asia-Focus-31.pdf>.
- Hansen, C. (2016). *Arctic Shipping: Commercial Opportunities and Challenges*. Frederiksberg Maritime Press.
- Hsiun, Christopher W. (2020, Mayıs 20). The Emergence of a Sino-Russian Economic Partnership in the Arctic?. *The Arctic Institute*. <https://www.thearcticinstitute.org/emergence-sino-russian-economic-partnership-arctic/>.
- Humbert, M. (2019, Mart 26). China's First Nuclear Icebreaker Could Serve as Test Platform for Future Nuclear Aircraft Carriers. *High North News*. <https://www.arctictoday.com/chinas-first-nuclear-icebreaker-could-serve-as-test-platform-for-future-nuclear-aircraft-carriers/>.
- Jones, L. & Sage, D. (2010, Ağustos). New Directions in Critical Geopolitics: an Introduction. *Geo Journal*. 75 (4). 315-325. DOI 10.1007/s10708-008-9255-4
- Junshe, Z. (2021, Mart 1). US and Allies in a Show of Strength to Contain Chinese and Russian Interests in Arctic. *Global Times* *China*. <https://www.globaltimes.cn/page/202103/1216925.shtml>.

- Koring, P. (2018). Canada Should Beware the Ice Dragon. *IPolitics*. <https://ipolitics.ca/2018/02/09/canada-beware-ice-dragon/>.
- Kurecic, P. (2015). Identity and Discourse in Critical Geopolitics: A Framework for Analysis”, *DIT Book of Papers*. https://www.researchgate.net/publication/291229074_Identity_and_Discourse_in_Critical_Geopolitics_Framework_For_Analysis.
- Lantaaigne, M. (2020, Nisan 28). Identity and Relationship-Building in China’s Arctic Diplomacy. *The Arctic Institute*, <https://www.thearcticinstitute.org/identity-relationship-building-china-arctic-diplomacy/>.
- Latham, A. (2020, Ağustos 24). Mahan, Corbett, and China’s Maritime Grand Strategy. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2020/08/mahan-corbett-and-chinas-maritime-grand-strategy/>.
- Liping, X. & Yanhong, M. (2018). The ‘Ice Silk Road’: ‘One Belt One Road’ to the North Pole. *World Affairs*.
- Loukacheva, N. (2013). Polar Law Textbook, *Nordic Council of Ministers Publisher*. <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:701555/FULLTEXT01.pdf>.
- Mehta, A. (2018, 7 Eylül). How a Potential Chinese-Built Airport in Greenland Could Be Risky for a Vital US Air Force Base. *Defense News*. <https://www.defensenews.com/global/europe/2018/09/07/how-a-potential-chinese-built-airport-in-greenland-could-be-risky-for-a-vital-us-air-force-base/>
- Montgomery, M. (2019, Eylül 3). Icebreaker Wars for Control of The Arctic”, *Radio Canada International*, <https://www.rcinet.ca/en/2019/09/03/icebreaker-wars-for-control-of-the-arctic/>.
- Müller, M. (2008, Mart). Reconsidering the Concept of Discourse for the Field of Critical Geopolitics: Towards Discourse as Language and Practice. *Political Geography*, 27 (3). 322-338. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2007.12.003>.
- Müller, M. (2010). Doing Discourse Analysis In Critical Geopolitics. *L’ Espace Politique*. 12. <https://doi.org/10.1108/978-1-78714-479-820171002>.
- Nakano, J. & Li, W. (2018). China Launches the Polar Silk Road. Reconnecting Asia. <https://reconasia.csis.org/china-launches-polar-silk-road/>.
- National Aeronautics and Space Administration (NASA) (2019, Şubat 6). 2018 Fourth Warmest Year in Continued Warming Trend. . <https://www.nasa.gov/press-release/2018-fourth-warmest-year-in-continued-warming-trend-according-to-nasa-noaa/>
- O’tuanthail, G. & Agnew, J. (1992). Geopolitics and Discourse: Practical Geopolitical Reasoning in American Foreign Policy. *Political Geography*. 11 (2). 190-204.
- Oddleifson, E. & Alton, T. (2021). China In The Canadian Arctic: Context, Issues, and Considerations for 2021 and Beyond. *China Institute University of Alberta*. https://www.ualberta.ca/chinainstitute/research/analysis-briefs/2021/arctic_analysis_brief.html.
- People’s Daily (2015, Ekim 27). Arctic next ‘Golden Waterway’ for China-Europe Trade. <http://en.people.cn/n/2015/1027/c90000-8967158.html>.
- Perskaya, V. & Revenko, N. (2019, Ağustos). Russia - China Cooperation in the Arctic: Problems and Prospects. *Educación, Política y Valores*. 61(6). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4322574.
- Pompeo, M. (2021, Haziran 4). <https://twitter.com/secpompeo/status/1345837338333646848?lang=en>
- Ragner, C. (2000). Northern Sea Route Cargo Flows and Infrastructure – Present State and Future Potential” FNI Report, *Fridtjof Nansen Institute*, 2000, <https://www.files.ethz.ch/isn/96621/FNI-R1300.pdf>.

- Savic, B. (2021, Mart 14). Norway and China Strive to Complete Free Trade Agreement Negotiations. *China Briefing*. <https://www.china-briefing.com/news/norway-and-china-strive-to-complete-free-trade-agreement-negotiations/>.
- Shadian, J. & Wallis, E. (2021, Haziran 7). When It Comes to Canada-China Relations, It Is Time to Look North. *Policy Options*. <https://policyoptions.irpp.org/magazines/july-2020/when-it-comes-to-canada-china-relations-it-is-time-to-look-north/>
- South China Morning Post (2015, Eylül 27). Chinese Shipping Firm COSCO Plans to Launch Services to Europe through Arctic Northeast Passage Saving Days in Travel Time. <https://www.scmp.com/news/china/economy/article/1872806/chinese-shipping-firm-plans-launch-services-through-arctic>
- Swee, L. & Collin, K. (2020, Mayıs 12). China's Strategic Interest in the Arctic Goes Beyond Economics. *Defense News*. <https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2020/05/11/chinas-strategic-interest-in-the-arctic-goes-beyond-economics/>
- The New York Times (2021, Mart 29). *With the Suez Canal Unblocked, the World's Commerce Resumes Its Course*. <https://www.nytimes.com/live/2021/03/29/world/suez-canal-stuck-ship>.
- The State Council of the People's Republic of China (2017, Haziran 20). Full Text: Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road Initiative. Xinhuanet. http://www.xinhuanet.com/english/2017-06/20/c_136380414.htm
- The State Council of the People's Republic of China (2018, Ocak 26). Full Text: China's Arctic Policy. Xinhua. http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm
- Vivian, S. (2019, Ağustos 16). President Trump Eyes a New Real-Estate Purchase: Greenland. *The Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/trump-eyes-a-new-real-estate-purchase-greenland-11565904223>.
- Wishnick, E. (2017). *China's Interests and Goals in the Arctic: Implications for the United States*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press.
- Wright, D. (2011). The Dragon Eyes the Top of the World Arctic Policy Debate and Discussion in China. Newport, Rhode Island www.usnwc.edu/Research---Gaming/China-Maritime-Studies-Institute.aspx
- Xiao, J. & Jiang, T. (2018, Haziran 25). Ice Silk Road. *China.org.cn*. http://russian.china.org.cn/exclusive/txt/2018-06/25/content_53369435.htm
- Zhong, N. (2013, Ağustos 10). Arctic Trade Route Opens. *China Daily*, www.chinadaily.com.cn/china/2013-08/10/content_16884390.htm.
- Zhongping, S. (2021, Ocak 6). Hegemonic US Is The Real Threat To Arctic. *Global Times China*, <https://www.globaltimes.cn/page/202101/1212052.shtml>.